

1981. 24 pàgs.

"Butlletí interior dels seminaris de la delegació d'ensenyament català d'Òmnium Cultural" N.º 173. Barcelona, desembre 1981. 27 pàgs.

"Perspectiva escolar" N.º 61, 62. Barcelona, Rosa Sensat, desembre 1981 i gener 1982. 64 + 64 pàgs.

"Viure". Lluita i alternativa ecologista". N.º 1. El Prat de Llobregat, Grup de Defensa del Medi Ambient del Prat de Llobregat, març 1982.

"El Correu de la Unesco". N.º 47. París. -Barcelona, Unesco -Enciclopèdia Catalana, març 1982. 34 pàgs.

"Anthropos". Boletín de Información y Documentación N.º 8 i 9. Barcelona, Anthropos Editorial del Hombre, gener-febrer 1982. 48 + 48 pàgs.

"L'Avenç" Revista d'història. N.º 48. Barcelona, L'Avenç, SA, abril 1982. 82 pàgs.

"Crònica" Mensual d'actualitat. N.º 1. Barcelona, Edicions del Centenari, SA, març 1982. 102 pàgs.

"Eivissa" N.º 12. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1981. 48 pàgs.

"Costura 3" Revista de ingenieria para la industria del vestido. N.º 50-53. Barcelona, Costura 3 Ingenieros, gener-abril 1982.

"Al Vent" Revista de Terrassa. N.º 48. Terrassa, El Bullidor, SA, febrer-març 1982. 50 pàgs.

"Investigación y Ciencia". Edició en castellà de "Scientific American". N.º 66-67. Barcelona, Prensa Científica, S.A., març-abril, 1982. 128 + 128 pàgs.

"Treball" Òrgan central del Partit Socialista Unificat de Catalunya N.º 708-717. Barcelona, Partit Socialista Unificat de Catalunya, 1982.

"El 9 Nou", setmanari independent de la comarca d'Osona. N.º 245-266. Vic, Premsa d'Osona, SA, 1982.

(ficcio)

L'ULL ACUSADOR

per Antoni Careta i Vidal

En el darrer número de (ciència) un article d'A. Munné-Jordà ens introduïa a la literatura catalana de ciència-ficció, una literatura sens dubte existent però molts cops no reconeguda com a tal. En aquella ocasió, es deia que el text d'Antoni Careta i Vidal (1843-1924) pot ser un dels primers texts a considerar dins del gènere. No us perdeu l'argument policíac combinat amb la utilització de suposats recursos científico-tècnics. És inclòs dins *Narracions Estranyes*, Il·lustració Catalana, Barcelona 1905.

Los qui no hagen vist lo jardí del General, no poden tenir idea de l'efecte que feia als barcelonins. Venia davant de lo que avui és Estació del camí de ferro de França, al començ de lo que aleshores era Passeig de Sant Joan (ara carrer del Comerç), entre aquest i l'esplanada de la Ciutadella. Per una ciutat de la importància de Barcelona, era una cosa ben xica; però el consideràvem com una joieta estimada, ja perquè no en teníem dins de la població cap més que pogués comparar-s'hi, ja perquè molts de nosaltres hi havíem passat agradósament llargues estones de nostra infantesa, ja, en fi, perquè (cal dir-ho) era realment bonic i ben conreuat quasi sempre.

En sa construcció, de traça antiga, dominava el boix retallat formant dibuixos que enclòien plantes de flor i adornament; hi havia un petit estany on anaven les criatures a tirar pa a les oques, als cignes i als peixos, darrera del qual un bosquet ple d'alts i baixos duia a una fonteta on anaven a beure xics i grans, als qui feia la mitja rialla una Flora de pedra; en aquell verger embaumat pels aromes dels tarongers i llimoners, barrejant-se ab l'olor aspra dels boixos, no hi mancaven pas sortidors ab estàtues i pedrissos de marbre; fins s'hi aixecava un espaiós gavial de forma cilíndrica i cúpula rodona termenada ab una panera reblerta d'esturments de música, en lo qual abundaven los aucells de varies qualitats, i hi havia hagut també algun simi

i animalons d'altres menes.

Al peu d'un dels dos pedrissos en forma de mig cercle i ab espatller de xiprers que corrien d'un costat i altre de dit gavial, una tarda d'hivern van trobar-hi una dona estesa sens dar senyals de vida.

Tindria aquesta uns trenta-dos anys, era de bona mida en l'alçària, com també un xiquet plena de carns, de fesomia, si no del tot bella, ben agradable i lleugerament bruna; duia al cap una "bleda" de vellut, espècie de mitja fulla de mocador, guarnida ab puntes, una manteleta a les espatlles, i, tant una com altra cosa, lo mateix que tot lo demás del vestit, era de colors foscos. Prop seu se veien un mocador blanc de butxaca i un saquet de mà. Tot en ella indicava una senyora pagesa.

Sabut lo cas, anà allí el jutge per instruir les primeres diligències, acompanyat d'un actuari, un algtzuir, un curial i dos metges. Quan aquests hagueren comprovat la mort d'aquella dona, doncs morta i ben morta era, lo jutge proceí a l'interrogatori.

Lo primer a qui es dirigí fou al guardapasseigs, que havia dut la nova al jutjat. Sa declaració fou la següent:

-Tot lo que puc dir a ussia és que, travessant lo Jardí, al ser davant de la *pajarera*, he vist aquesta dona tal com se troba ara. He corregut a cercar vinagre; han vingut ab mi els companys; i veient que no la retornàvem de cap manera, llavors he acudit a ussia.

Nota dels correctors: Donat que es tracta d'un text pre-fabrista, hem respectat els castellanismes i les irregularitats tant de lèxic com de sintaxi i ens hem limitat a corregir-ne els aspectes estrictament ortogràfics.

—Jo —assegurava altre guardapasseigs, qui duia una cama de fusta— no sé res més que lo que el company m'ha dit i lo que veig ara.

—Jo —afegí un altre del mateix cos— sols dec dir-li que una estona abans de tenir coneixement de la desgràcia, m'he adonat de que la senyora (Déu la perdó) disputava molt de baix en baix ab un senyor de barba rossa i d'una etat, si fa o no fa, com la d'ella. Creient-me que tractaven coses de família, m'he apartat per prudència. No ha passat gaire estona quan he vist a n'ell com exia del Jardí pel reixat del Passeig; anava tot moix i caminava de pressa. Lo tinc tan present, que si sabés de dibuix, faria la seva estampa de memòria. Ara, si em fessen dir punt per punt com és, no sabria dir-ho (sembla estrany oi?); però crec que si el veia d'aquí a deu anys no em passaria per alt.

—Aquest migdia —observà un quart guardapasseigs— som vist a la difunta i a un senyor (que no pot ésser lo mateix que ha vist en Joan, perquè el de migdia portava bigoti) seient en lo pedrís del sortidor de la Serena. Estaven molt acostats, i, per allò de si fos o si no fos (quin un jo per permetre en lo lloc on som de punt coses que no estiguen en orde! Això pla!) me'n som anat fent lo mussol per darrera del pedrís i, girant-m'hi d'esquena, som vist lo que. De vegades, les orelles hi veuen millor que els ulls i altres vegades los ulls hi senten millor que les orelles. Ja m'entenc jo, si els altres no m'entenen.

I com lo jutge li manés anar al cas sens circumloquis, lo guardapasseigs afegia:

—Doncs, anant al gra, ella deia: “Ja no passo més temps així; avui s'ha de resoldre una cosa o altra. Déu sap lo que he patit, i no vull viure més ab aquesta ànsia, ab aquest martiri. Me ficaré en un convent on sempre que jo vulla seré admesa. No, no, és un infern aquest viure!” “Però dona”, lo senyor li responia... I ja no som poscut entendre res més, perquè, alçant-se, se n'anaven tots dos Passeig amunt, i llavors sí que, bona nit i bona hora!

Lo curial, a la vista de l'actuari, anava estenent les declaracions. Termenades aquestes, lo jutge preguntà als que estaven al voltant si n'hi havia entre ells algun que sabés o hagués vist quelcom que pogués donar algun indicatiu de la morta o de la mort d'ella. Ningué va respondre.

Mentrestant, havia acudit una munió immensa, i, com sempre l'acumulació de gent crida més gent, anava venint-ne tanta que va ésser forçós treure-la, perquè era tal la confusió, que anava a risc d'haver-hi desgràcies. Los guardapasseigs, que solen ésser gent de pau, ab prou feines ho conseguen, i, un colp fet això, tancaren lo jardí mentres venia la llitera per recollir lo cadavre. Dos menestrals vellets, que per miracle havien pogut eixir sens prendre mal d'aquelles empentes, assentats en un pedrís del Passeig de Sant Joan, prop del jardí, mirant com en lo sortidor d'Àretussa treien aigua les tortugues i les oques de pedra, tenien lo següent diàleg:

—Què n'hi apar d'això, senyor Codina?

—I a vós?

—Home, per les declaracions que hem sentit, me sembla que aquesta mort no ha vingut per ella sola.

—Voleu dir, Benet? Tots podem morir a qualsevol hora mentres Déu ho vulla.

—Sí; però fixe's en què, segons lo guardapasseigs, la dona, poc abans de morir, disputava ab un home, qui, segons sembla, s'ha dat bona pressa a anar-se'n.

—I qui ens ha dit que no haja mort de l'enrabiada mateixa? Quants i quants ne moren cada dia d'enrabiades!

—Ben segur. Però, i lo d'haver sentit dir a n'ella al migdia l'altre guarda en lo Passeig, que allò no es podia aguantar i que avui forçosament havia d'acabar-se?

—Aneu a saber allò lo que era. Podia ésser molt com podia ésser també una ximpleria. Estic en lo mateix que he dit abans: res pot deduir-se'n.

—Doncs, jo vull pensar-me que aquí hi ha gat amagat, un misteri, i un misteri no gens xic que tindrà una cua llarga, però molt llarga.

—No us diré que sí ni que no; tot pot molt ben ésser. Ja ho sabrem, si a Déu plau que s'esbrine en vida nostra. No som pas nosaltres qui ho ha d'aclarir; bé se'n cuidarà prou la justícia.

—Doncs, visquem i vegem, senyor Codina.

II

Per de prompte, ja semblà que el vell del pedrís del Passeig de Sant Joan havia de tenir raó, doncs aquella mort no mogué poc rebombori per Barcelona!

Darrera dels qui duen lo cadavre va formar-se una llarga i atapeïda professó que arribà a omplir lo pati de l'Hospital, havent de restar encara part d'ella fora el carrer. Los més dels qui la componien estaven desitjosos de veure el cadavre; los menys que s'havien adherit a la corrua a darrera hora i estaven ignorants del cas, feien preguntes de vegades a qui ho sabia tant com ells; però no mancava sempre qui es prengués lo treball d'informar-los, i, ab tal motiu, s'entaulava una xarimaarama de col·loquis en los quals tothom donava cullerada i ningué s'entenia.

—Què hi ha, diu? Què vol que hi haja? Una desgràcia.

—Una dona morta.

—Ah!

—De què ha mort?

—Lo cotxe d'un marquès l'ha feta caure, i una roda li ha passat pel coll.

—Reina santíssima!

—Què es patolla aquesta dona?

—Fàça el favor de no empènyer, si és servit.

—A mi m'ho dius?

—Sí, a vós. Expliqueu les coses tal com sien, i no vulgueu guanyar-hi tant. No veieu que som pobrets?

—Jo no en trec ni hi poso; dic lo que diuen; i “si vols mentir, digues lo que sents a dir”.

—Re... Cristina! Quina trepitjada!

—Que ha de durar gaire aquest xivarri?

—Aparte's, si vol. Encara em ficarà dins del cos lo boix de la cotilla!

—Què m'explica a mi. Si vol estar ample, vaja-se'n a la platja de ca'n Tunis.

—Dones, feu lo favor de callar.

—Això sembla la pescateria!

—Què hi ha hagut, jove?

—Què passa?
 —Pregunten-ho a n'aquest minyó, qui, segons sembla, enraona ab les mules del general.
 —Vos deixo estar per...
 —Per què? Digues.
 —Per beneita.
 —Lo beneita seràs tu, poca-vergonya!
 —Eh! Eh! Eh!
 —Volta-la!
 —Que callem!
 Més amunt s'explicava lo succeït de diverses maneres:
 —Un home que ha mort a la seva dona en lo Jardí del General.
 —I per què ha sigut?
 —Qui ho diu això de la punyada i que ella fos la seva dona? Si ningú sap ni ella ni ell qui són.
 —I no hi ha cap ferida!
 —No és pas veritat que haja sigut cosa de marit i muller. Vegeu si això pot ésser, que volent fer-la ser monja per força, lo clero anava a tancar-la a una inquisició i la feia perseguir per un *esbirro* que l'ha morta perquè no enraonés.
 —Oh! quina mentida!
 —Quant s'hi juga que és veritat? Apa! Una pesseta en mans de qualsevol dels d'aquí.
 —Sembla impossible que, essent tan llarg, sies tan babau, home.
 —Repenja't en lo que has menjat, noia! M'acabes de fer malbé l'esquena!
 —Es cosa del clero, sí.
 —O de la lluna en un cove!
 I, perfidiejant l'un que sí, l'altre que no, avançava tota la comitiva ab gran pena vers lo Corralet; però les versions de la roda del carruatge, de la punyada del marit i de la noia víctima de l'element eclesiàstic, anaven propagant-se per avant i per arrera; i les opinions se dividien i les passions s'escalfaven, i es deien les absurditats més grosses i els disbarats més colossals; allò semblava talment un preludi de l'embrutidora confusió a què ens ha dut la majoria del periodisme en aquesta època.
 Entre tants com passaren aquella tarda per davant de la morta, no hi hagué ningú que manifestés conèixer-la.
 Al vespre, un jove practicant de medecina que arribava tard a la vetlla d'aquella nit, anà ab dos companys seus de vetlla a veure el cadavre; mes, al ser-hi al davant, restava com si fos de pedra i obria tant los ulls, que semblaven talment eixir-li de les conques. De prompte, tirant los braços al coll de la morta, llençant un gemec gutural, cridava:
 —Cosina! cosina meva!
 —Què és això, Armengol?
 —Què et passa? —digueren quasi alhora els altres dos, vivament sorpresos i tractant de traure'l d'allí.
 —Es ma cosina, és la germana del meu cor! Deixeu-me sol ab ella!
 —Però, escolta, escolta. No t'entregues a semblants extrems. Ets home, ets metge (perquè ja es pot dir així), i bé saps lo que són la mort i la vida —li observà l'un.
 —No em digueu res! Deixeu-me sol ab ella! Ben sol! Aneu-vos-en, aneu-vos-en, o faré un disbarat!
 No els fou possible convèncer'l de cap manera, i, per no exasperar-lo més, lo deixaren. Allí va estar-se tota la nit.
 A l'endemà, manifestava que la morta es deia Maria Cabanes i Armengol, que era natural de Barcelona, que tenia la carrera de mestra superior. En quant al lloc de sa residència, va dir que des de molts anys vivia fora de dita ciutat, però que no sabia a on. Afermà ésser ell l'únic parent que tenia la difunta.
 Practicada l'autòpsia per metges competents, aquests declaraven que la mort s'havia produït rompent-se un aneurisma de l'aorta. Aconduït lo cadavre en un bagul que ordenà fer-li el cosí, aquest ab uns quants amics de la mateixa carrera lo acompanyaren piadosament al cementiri.
 En lo mateix dia, quan encara no s'havia dat a conèixer lo dictamen facultatiu, un diari de tons exaltats, recollidor de totes les immundícies i acollidor de totes les calúmnies, que tenia per títol *La Emancipación*, després d'explicar llargament lo succés, termenava ab les següents paraules, que es tradueixen del caste-

llà al peu de la lletra:

“Sobre la causa de la mort, corren versions diferents; però totes coincidexen en atribuir-li circumstàncies, i fins orígens, sinistres.

Per avui, no som més explícits, però tindrem a nostres llegidors al corrent de lo que puga indagar-se”.

A l'assegurar l'Armengol no saber la residència de sa cosina, no deia pas la veritat, doncs no trigà a marxar, sens dir-ne res a ningú, a un poble, que du el nom de Santa Eulària, acompanyat d'un altre estudiant molt addicte seu, i allí, explicada la desgràcia a un matrimoni vell en companyia del qual vivia sa parenta, sens trobar cap obstacle en aquella gent senzilla, de qui era prou conegut, va incautar-se de tot lo que tenia la difunta. D'allò, ne vengué i en donà lo que li feia nosa, i lo demés va dur-se-n'ho. Al cap de poc temps, la causa, sens haver passat del sumari, va sobresseure's.

III

Però el bum-bum del poble anava creixent, inflant-lo *La Emancipación* ab punxadetes verinoses per l'estil d'aquestes:

“La causa del Jardí del General s'ha sobressegut sens haver arribat a plenari, ab gran admiració dels més, però no de nosaltres, que ja ho preveïem.

Ab tal motiu, corren de boca en boca suposicions que voldríem veure aclarides, i, així farem les següents preguntes a qui puga contestar-les:

¿És cert que a hores d'ara no s'ha practicat cap diligència per indagar la personalitat de l'home que parlava ab la “víctima” poc abans de que la trobessen morta?

¿És cert que el jutge instructor i el fiscal, aquestes dies passats, reberen moltes visites de gent “granada”? ¿És cert que entre la tal gent se comptaven dames riques i devotes, com també alguns senyors que vesteixen roba llarga negra?

Si això fos cert, veuríem més clara, si no la justícia, almenys la lògica de semblant solució.”

I cada dia directa o indirectament, aquell diari havia d'eixir a parlar del succés atribuint-li, ab termes més o menys clars, proporcions grosses.

Pel jutge, home entrat en anys i considerat com molt recte, era un martiri sentir a tota hora que es posés en tela de judici la seva entegretat, no sols en la publicació esmentada, sinó també entre la gent senzilla i àdhuc entre amics dels quals s'havia d'esperar que vegessen la cosa de manera totalment distinta.

Ab la corcor d'aquest pensament que no el deixava nit ni dia, estava a taula un vespre, quan, havent trucat algú a la porta del pis, la criada vella, després d'anar a veure qui hi havia, tornava allargant una targeta i dient:

—Un senyoret que el demana.

—Digues-li que estic sopant —va respondre el senyor—; que torne una altra hora.

—Ja li he dit; però ell perfidieja en què ha de veure'l ara mateix.

—Ai, ai! —exclamava mirant i tornant a mirar la targeta—. ¿Què podrà ésser això? Bah! digues-li que entre.

Poc després, entrava saludant un jove alt i prim, de cara verda i bigoti negre, vestit de levita. Després de saludar, posava son barret tou sobre una cadira, i deia:

—M'ha de perdonar que vinga a destorbar-lo en aquests moments, però...

—De cap manera em destorba —l'home de lleis responia—; tant és així, que, si m'ho permet, continuaré sopant mentre vostè em diu lo que ací el porta. No tinc família, só solter, i, servit per aquesta bona dona qui fa anys és a casa, duc en tot la vida metòdica d'un rellotge. Espero que se'n farà càrrec, i, així, quan vostè vulla... Assente's!

Lo jove va assentar-se, i el diàleg continuava en aquesta forma:

—Vostè ja em coneixerà...

—Home!... Me sembla...

—Sí; só el cosí, lo parent únic de la desventurada Maria Cabanes. No recorda...?

—Ah! Sí, senyor, sí, senyor! Maria Cabanes i Armengol... Ramon Armengol... Just, això mateix! Sembla que me n'havia de recordar de seguida; però no en faça cas: un hom té tantes coses

en lo cervell! I, després, no veu?, no veu quines enormitats se fan córrer a propòsit d'aquella desgràcia? És ben trist que la llei haja de contemplar impassible com quatre homes exploten tan indignament l'opinió pública.

—Sí, verament; però he de dir-li (sens que això sia posar-me al costat dels que així obren) que tocant a la mort de ma cosina, potser la justícia no hi ha vist prou clar.

—Què ha dit ara! —exclamava el jutge, alçant-se d'un bot com si l'hagués tocat un corrent elèctric—. Proves de lo que diu! Proves!

—Calme's, no est'espacient, —observà l'Armengol, clavant sos ulls penetrants en lo jutge, qui llavors, a mig sopar, s'havia alçat de taula—. Penso que les proves nos les haurà donades la fotografia.

—Com? Què diu? —preguntà el vell, clavant també los ulls en l'altre.

—Sí, senyor, i aquí les duc. Proves són, "proves fotogràfiques" —l'estudiant va respondre, recalcant de certa manera lo de les proves i traient-se de la butxaca unes fotografies.

—Tinga entès que no he de sofrir que vostè es divertezca ab mi ni ab lo que jo represento! —exclamava airat lo vell—. Acabem d'una vegada; però, li repetesc, no aguanto bromes de ningú que no puga fer-me'n, ni molt menys tractant-se del meu ministeri.

—Sento, senyor jutge, haver-me expressat de manera que hagi pogut semblar-li no respectuosa. Crega que no ha sigut la meua intenció ofendre'l. Li prego que es mire aquestes fotografies.

—Vejam. Per ara no hi veig res. Res més que clapes, sens cap forma intel·ligible. No! Vaja, per més que hi dono voltes...

—No? No hi veu res? En aquesta ampliació i ab lo vidre d'augment... Sí, sí que el porto. Així ho podrà veure encara que sien esborrades les imatges. Repara? Una figura d'home amb aire descompost. Los pedrissos, la *pajarrera*. Ho veu bé?

—Home, me sembla, me sembla. Assega's i vejam. Explique's. A què ve tot això?

—Doncs, tornem-hi a seure i m'explicaré. Vostè coneixerà el fet de que les darreres imatges que percebeix l'ull se fixen en la retina.

—No, no sabia tal cosa.

—Ah! no és estrany. En aquest país de clàssic endarreriment, són escassos los beneïts com jo que es dediquen a lo que ni es paga ni s'estima.

—A dir veritat, temps enrera vaig llegir-ne alguna cosa en los periòdics; però, al meu entendre, això no passa de ser una humorada.

—Doncs, és la mateixa realitat. Los ulls d'un mort guarden l'empremta del darrer objecte que han vist; no n'hi càpia dubte. Així en los Estats Units lo doctor Sandford descobria a l'autor ignorat d'un crim. Ab una feble solució d'atrofina, saturà un ull de la víctima, lo qual va fer créixer la nina, i, tocant després, ab la mateixa substància l'extrem del nirvi òptic, l'ull va tornar-se proeminent. Llavors, ab una bona lupa, va veure el doctor la tràgica escena i va reconèixer el criminal.

—Si això fos cert, seria meravellós. Però, diga'm: quina relació pot tenir lo que m'està explicant i les fotografies que du, ab la mort de la seva parenta?

—Es que jo ab los ulls d'ella he fet un ensaig per aclarir lo misteri de què tothom parla i que jo crec que ha d'existir.

—Però, com? Los metges encarregats de l'autòpsia no n'han dit una paraula.

—I, què saben ells! Vaig fer-ho jo tot sol pel meu compte. Los metges forenses rai! Aviat acaben la feina.

—I, com va ésser? Vejam, explique's... Ah! ara que hi caic, permeti'm un moment que l'interrompa. Laia! escolta —crida el jutge a la minyona dirigint-se vers la cuina i dient-li breus paraules.

Després de lo qual, tornant a asseure's, digué a l'Armengol:

—Dispensi'm que l'haja hagut d'interrompre. Vaja seguint.

—Feta l'autòpsia al cadavre, en un moment vaig extraure-li els ulls i me'ls ne duia a casa, on, després de preparar-los convenientment, vaig sotsmetre'ls a diferents proves.

—Com, i ab què els va preparar?

—A n'això sí que no li puc respondre ara com ara; és un dels

secrets del meu procediment especial.

—Doncs, diga tot allò en què no hi haja secret.

—Permeten-me que passe pel mig —féu en això la criada, passant entre els dos interlocutors.

—Després, vaig ensajar en los ulls l'acció de la fotografia —continuà el Ramon.

—Va posar-los davant de la màquina; i...?

—No. Davant d'un reflector lluentíssim, vaig encendre un llum potent que aclaria els dos ulls, los quals, mitjançant la preparació que vaig donar-los, conservaven tota sa diafanitat; un paper sensible posat enfront me donava un negatiu, del qual vaig traure aquesta fotografia.

—No deixa de ser enginyosa la manera.

—Llavors, la vaig amplificar ab la màquina. Veu? Ho veurà millor ab la lupa. Tan sols en l'ull dret va reflectir-se l'escena, doncs, la retina de l'esquerre quasi estava despresa del tot. No era estrany, no, que ma cosina no hi vegés d'aquell ull. Repare: aquí es veu un home ab expressió violenta de cos i de fesomia; la *pajarrera*; part dels pedrissos. Ho veu bé ara?

—Bé ho sembla, encara que molt esborronat.

—Oh! ja, ja. La violència d'una sotragada, bé sia moral o material, o d'abdós ordes, que rep lo qui es mor, per força, per força ha de traduir-se més o menys en esborronament de la imatge impresa en la vista. Però, de totes maneres, la fotografia que se'n trau pot ésser un document preciós per depurar los fets, com ho seran sens dubte en lo cas de ma pobra cosina les proves que aquí li deixo. Un home parlava ab ella poc abans de la mort; la cara d'ell apareix aquí ben distinta; per l'imatge pot trobar-se a l'original, i fer que aquest cante... En fi, ja ho té entès, i en tot lo que convinga, ja ho sap.

—Escolte, una observació encara —demanava el jutge gratant-se les blanques patilles, veient que l'estudiant se disposava a anar-se'n—. És ben estrany que en la fotografia aparega l'escena al revés de com seria de creure que hagués passat, segons la disposició en què va trobar-se la difunta quan anàrem a regonèixer-la en lo Jardí.

—No sé que li diga; però tal vegada, abans de caure i després de clucar los ulls, vaja fer un moiment de desviació. Podria molt ben ésser. En fi, a les seves ordes. Tinc un xic tard.

—Però és lo cas ara que no puc obrir-li la porta; la minyona ha sortit duent-se'n la clau.

—Això sí que m'amola! Que trigarà molt?

—No pot trigar pas gaire. Ja és aquí —afegia de sobte sentint que forollaven lo pany.

—A bona hora. Me n'alegro.

Llavors entrà la criada duent al seu darrera a dos agents de seguretat pública.

—A les ordes d'ussia —va dir un d'ells en castellà.

—Senyor Armengol —féu lo representant de la justícia—, tinc lo sentiment de dir-li que no puc deixar-lo anar a casa seva.

—Com! —respongué l'estudiant ple d'ira i de sorpresa—. ¿He delinquit en alguna cosa per ventura?

—Això és lo que s'ha de veure. Per de prompte, vostè m'ha dit coses que "m'interessen molt" i que, per aclarir-les, necessito tenir-lo a ma disposició a tota hora que em convinga. Guàrdies —afegia en llengua castellana—, posen pres el senyor.

—Això és un procedir arbitrari, indigne, inquisitorial! ¿Com s'entén, agafar a un home perquè vol auxiliar l'acció de la justícia? Això no passa en la nació més autocràtica del món! Això no passa més que en aquest país del despotisme! —cridava l'Armengol fet una fúria.

—¿Com s'estima més que l'acompanyen? pres? o lligat? Si no vol que el lliguen, seguezca els senyors i calle —lo jutge li advertia ab tota calma.

—Que em lliguen, que em maten si volen! Però, ai, senyor jutge o senyor dimoni! nos veurem les cares i vostè sabrà qui só.

—Seguezca, i boca muda —va dir-li també en castellà un dels de la policia.

I, agafant-lo tots dos, cada u per un braç, se'l ne dugueren quasi a empentes, arrancant-li això les interjeccions més recaragolades. En tant, lo jutge, sens immutar-se, se gratava les patilles i tancà la porta.

(continuarà)